

Jiří Moravec: Procházka amazonským pralesem

V posledních letech vyšla v češtině řada knih o tropických deštných lesích. Od těch vyloženě „kochacích“ fotografických (např. T. Marent: *Tropický deštný les*, Knižní klub 2007) až po mnohé populární cestopisy, které však omíláním starých klíše čtenáře spíše dezinformují, než poučí. Proč psát další knihu na tolikrát opakované téma? Byť jen krátké prolístoání knihy J. Moravce dává autorovi za pravdu, tato nová publikace je více než vítána. Na rozdíl od fotografů či svátečních turistů, kterým poskytuje organizovaný zájezd falešnou představu, že o tropech mohou napsat něco zajímavého, je autor knihy *Procházka amazonským pralesem* zcela jiného rodu. Do tropických deštných lesů Bolívie, Brazílie a Peru se opakovaně vracel jako vědec, který právě díky své profesi mohl získat detailní znalost a intimní vztah k tomuto fascinujícímu prostředí. Zkušenost spojená s jeho vypravěčským talentem tvoří základ, na němž vystavěl čtivou, informativní a krásnou knihu.

Téma přímo nabádá k poznámce, že jen málokterému vědci se poštěstilo pracovat v tak exotických místech. To je věcně pravda – drtivá většina biologů a ekologů nejen žije, ale i celoživotně pracuje v mírném pásu. To je příčinou jednoho z nejzávažnějších problémů současné biologické vědy – víme toho hodně o fungování organismů v mírném pásu, kde téměř nic nežije, naopak nevíme téměř nic o organismech v tropech, kde žijí skoro všechny (tzv. temperate-zone bias – temperátní zkreslení, viz také Grim a Remeš, *Vesmír* 2006, 8: 461–472). Na druhé straně si musíme uvědomit, co to vlastně obnáší, když se někomu „poštěstilo pracovat v tak exotických místech“. Práce v tropech není žádná selanka – v podstatě úplně chybí standardní technické zázemí, které v mírném pásu bereme jako naprostou samozřejmost. Přidejme k tomu velmi reálně hrozící závažné zdravotní problémy, nespolupracující úředníky a bolivijský „národní sport“ – společenské převrty (str. 234–238) – a položíme si otázku, kdo z těch, co autorovi jeho zkušenosti závidějí, by byl ochoten věnovat tolik fyzické i duševní energie práci v tropech.

Se zákulisím práce tropického zoologa se český čtenář mohl již dříve seznámit v brilantních esejích známého ekologa Vojtěcha Novotného (např. sbírka *Papuánské poloprávdy*, Dokořán 2004). Kniha J. Moravce v podstatě kombinuje často vtipné a napínavé vyprávění, typické pro texty V. Novotného, s populárně-vědeckým popisem tropických společenstev a jejich obyvatel. Zvláště studentům biologie doporučuji k pozornému přečtení

detailed a výstižný popis struktury a ekologie deštných lesů. Množné číslo je na místě – na rozdíl od unifikované představy deštného lesa, živené často nepřesnými až zavádějícími informacemi z médií, je deštných lesů celá řada. Jen málo z nich odpovídá laické představě „džungle“ (viz také *Živa* 2006, 1: XIII).

Již při prvním prolístoání knihy je zřejmé, že v textu i na obrázcích převažují obojživelníci a plazi. To je dáno jednak autorovým odborným zaměřením, jednak nesnadností s jakou lze získat fotografie ptáků, neřku-li savců v nepřehledném prostředí deštného lesa. Rozhodně však toto zdánlivé „herpeto-vychýlení“ není na závadu – samotný text je dostatečně vyrovnaný a podává spoustu informací nejen o žábách a gekonech, ale i rybách, savcích atd. Text doplňuje řada původních fotografií (zvláště cenné jsou ty, které dokumentují různé typy „deštné“ vegetace a autorem nově popsané druhy obojživelníků) a zdařilých vlastních schémat. Další rozměr dodávají citáty klasiků ať už těch starších (E. S. Vráz, A. von Humboldt) či novějších (např. T. C. Whitmore). Autor věnuje pozornost i ohrožení a ochraně deštných lesů, což jsou mediálně nejčastěji propírané aspekty jejich existence. Na druhé straně však nezapomínejme, že celosvětově jsou ochranné priority jinde – mnohem ohroženější jsou totiž např. temperátní stepi, „mediteránní“ vždyzelená společenstva nebo tropické sucholesy (*Vesmír* 2006, 3: 140–147).

Podobně snad jako v každé publikaci, i do recenzované knihy se vloudily občasně chybičky či nepřesnosti. Např. ibis tmavý (*Phimosus infuscatus*, str. 31) je nížinný druh, takže se autor na Altiplanu setkal

téměř jistě s jiným, podobně vyhlížejícím druhem ibisem andským (*Plegadis ridgwayi*). Stejně tak na obrázku na str. 175 není kukačka guayanská (*Piaya cayana*), ale kukačka černobřichá (*P. melanogaster*). Mimetismus (str. 209) je zastřešující označení pro jevy bohužel zcela protikladné, známé jako krypse a mimikry. „Napodobování neutrálního pozadí“, které autor uvádí, je jednou z možných definic krypse. Ovšem mimikry (což také spadá pod označení mimetismus) znamená přesný opak – mimikry je „snaha“ organismu co nejvíce se odlišit od neutrálního pozadí (viz např. řada knih a esejů od S. Komárka). Koevoluce (str. 298) není jen „oboustranně výhodná forma spolueistence“, ale může být i naopak antagonistická (např. koevoluční vztahy mezi predátorem a kořistí či parazitem a hostitelem, které jsou ostatně lépe prozkoumanými modely koevoluce). Na str. 42 a dále se objevuje termín pro povodněmi nezaplavovaný les tierra firme – správně má být terra firme (záměna mezi španělštinou a portugalštinou).

Text je psán velice čtivě a fakticky přesně, jen výjimečně čtenář narazí na věty, které by si zasloužily úpravu: „Várzea a igapó ... Mají uzavřené canopy a obsahují i obrovité vyčnívající stromy“ (str. 60). Proč nepoužít zavedené české termíny – canopy je korunové patro a vyčnívajícím stromům říkáme tradičně předrůstavé.

Jen u málokteré publikace jako u knihy J. Moravce platí staré klíše, že uvedené chyby jí neubírají na zajímavosti a čtivosti. Autorovi se podařilo ideálně spojit populárně-vědecké pojednání s čtivou beletrií – text nabitý odbornými informacemi se prolíná s osobními zážitky a postřehy z historie navštívených zemí. Vydát se s J. Moravcem na *Procházku amazonským pralesem* je po všech stránkách krásný zážitek. Závěrem Jirkovi srdečně přeji pevné zdraví a nervy k dalšímu bádání v zapomenutých a o to více fascinujících koutech Latinské Ameriky.

**Academia, Praha 2009, 410 str.
Cena 495 Kč**

Okraj primárního deštného lesa v rezervaci Cristalino (severní Mato Grosso, Brazílie) – je patrná typická patrovitost porostu. Foto T. Grim